

LEADER rahvusvahelise koostööprojekti Rannikuala arendamine / Coastal and Dune Management Põhja-lirimaa 6 - 9.11.18 õppereisi aruanne

Õppereisil osalesid projekti partnerite esindajad Lätist Partneriba Laukiem un Jurai tegevusgrupist (6 inimest), Soomest Karhuseutu tegevusgrupist (5 inimest), Põhja-lirimaa Causeway Coast and Glens tegevusgrupist (7 inimest) ja Eestist Lääne-Harju Koostöökogu tegevusgrupist (7 inimest). Eesti delegatsiooni esindasid LHKK meetmejuht Ede Teinbas ja juhatuse liige Made Saadve, Lääne-Harju valla esindaja Marje Suharov, Harku valla esindaja Lembe Reiman, Kloogaranna Seltsi esindajad Heiki Hõimoja ja Ülar Jõesaar ning Matk OÜ esindaja Andrus Kuiva.

6.11.18

Õppereisi esimesel päeval oli osalejatel võimalik põgusalt tutvuda Põhja-lirimaa pealinna [Belfastiga](#). Belfastis ja selle ümbruskonnas elab peaaegu pool riigi elanikest ehk umbes 850 000 inimest. Samas ei ole Belfast ehk tüüpiline vaatamisväärsustega küllastunud Euroopa pealinn ega ka administratiivne keskus, vaid omab siiski veel tööstuslinna karakterit. Linn püüab end turistidele müüa kohana, kus ehitati Titanic. Selle ajaloo tutvustamiseks on ehitatud väljapaistva arhitektuuriga Titanic Centre. Kaunis kunagises parlamendihoones töötab nüüd linnavalitsus, ent hoone ja selles paiknev muuseum on külastajatele avatud. Muuseumi väljapanekut pidevalt ajakohastatakse, näiteks ühes ruumis on väljas praeguste linnajuhtide fotod ja kõikide varasemate linnapeade nimekiri. Linnavalitsuse hoones sõlmitakse ka abielusid.

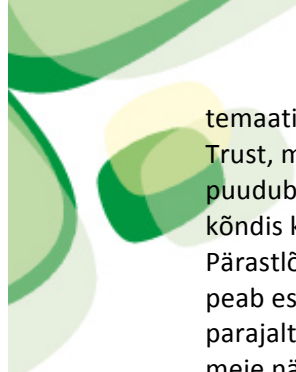
Õhtuks jõudsime majutuspaika rannikulinna [Portrush](#), mis on üks mitmetest rannikuäärsetest kuurortlinnadest. Portrushis tähtsaim majandusharu tänapäeval ongi turism, varasemalt oli piirkond valdavalt agraarne. Linn võõrustab järgmisel aastal ühte maailma neljast suurimast golfturniirist [British Open-t](#) ja seetõttu on linna infrastruktuuri hiljuti palju investeeritud. Valminud on uus raudteejaam, korda on tehtud kaldapiirkond, rajatud suur karavani/kämpingukompleks. Linn on turismiapiirkonnale omaselt talveperioodil üsna vaikne, enamus kortereid täituvad suveperioodiks.

Erilise kogemuse pakkus elava muusikaga [sadamabaar](#), mille seinal oli kaart, kuhu külastajad said nõõpnõelaga oma päritolukoha märkida. Ka Eestil on nüüd sellel kaardil! Vastuvõtjad rääkisid, et elava muusikaga baarid on väikelinnas igal õhtul avatud. Iirlased on väga sotsiaalsed ja elavad kodust väljapoole, õhtused kohtumised sõprade ja sugulastega on tavalised.

7.11.18

Õppereisi teist päeva alustasime külastusega [Ballycastle randa](#). Otse linnakeses paiknev rand on väga populaarne perede seas. Koostööprojekti raames on plaanis randa ehitada laudteed ja paigaldada vetelpäästjate majake, et rand oleks ka väikelastega peredele ja puuetega inimestele paremini ligipääsetav ja turvalisem. Ranna juurdepääsutee ääres oli sildid ranna ja suplusvee kvaliteedi kohta ning koeraomanikele meeldetuletused, et koerte väljaheited tuleb ära korjata ja prügikasti visata.

Õppereis jätkus külastusega UNESCO maailmapärandi vaatamisväärsusele [Giants Causeway](#)le. Giants Causeway on vulkaanilise päritoluga rannik, kus kuuma laava merre voolates on tekkinud omanäolised kuueta hulised sambad. Kohta külastab aastas miljon turisti. Oli muljetavaldav, kui läbimõeldud on külastuskogemuse juhtimine. Sissepääsu juurde oli ehitatud kompleks, kus olid tualetid, kohvik, näituseala, suveniirikauplus. Hoone oli ehitatud selliselt, et see maastikupilti ei rikuks, see oli Giants Causeway poolt vaadates täiesti tähelepandamatu oma murukatusega. Sihtpunkti sai külastada nii pidevalt sõitva bussiga kui jalgsi. Jalakäijatele oli välja töötatud kolm erineva raskusastmega rada. Ekskursiooni juhtival giidil oli mikrofoni ja külastajatele jagati välja kõrvaklapid, et giidi jutt tuules ja vihmast kaotata ei läheks. Giid andis infot nii koha geoloogiliste omapärade kohta kui pajatas lõbusaid legende, mis koha juurde on loodud. Kogu kompleksi personal hoolitses tervikliku külastuskogemuse eest. Ka kõrvaklappe tagasi korjajav töötaja küsis, kuidas meeldis, kust tulete, turvamehed tervitasid ja naeratasid jne. Suveniiripoes oli arvukalt

temaatilisi suveniire igale maitsele ja rahakotile. Kompleksi haldab eraõiguslik MTÜ National Trust, mis haldab ka mitmeid teisi riigi vaatamisväärsusi ja pärandobjekte. Riigipoolne rahastus puudub, sissetuleku saavad nad külastajatel ja toetajatelt. Vaatamata tugevale tuulele ja vihmale kõndis kogu seltskond imeliste vaadete nautimiseks raja läbi ega kasutanud tagasisõiduks bussi. Pärastlõunal külastasime piirkonna teist olulisimat "visiitkaarti" [Bushmillsi viskitehast](#). Taaskord peab esile tõstma ülimalt professionaalset külastuskorraldust. Giid oli just parajalt asjalik ja parajalt lõbus, tundus, et ta naudib oma tööd (kuigi ilmselt teenindab päevas arvukalt gruppe, meie nägime samaaegselt vähemalt kaht veel). Mürarikkamatesse kohtadesse oli paigaldatud mikrofonid, gruppi suunati läbimõeldult, sulgedes ja avades ruume ja ruumiosasid uste ja köitega. Hoolitseti külastajate turvalisuse eest, nt enne soojema temperatuuriga ruumi sisenemist hoiatati ja paluti teada anda, kui keegi end kehvasti tunneb jne. Tehases sees oli pildistamine keelatud, tõenäoliselt hoitakse seal kiivalt ärisaladusi. Tuuri lõpetas publi, kus toodangut sai degusteerida ja pood, kust sai osta nii toodangut kui ka suveniire. Kusjuures meelitati ostma ka eritoodet, mida väidetavalt kusagilt mujalt polegi võimalik osta. Kogu kompleks oli läbimõeldult kujundatud nii turvalisuse (piirded, jooned, ülekäigurajad jne) kui külastuskogemuse (infosildid, dekoratsioonid) mõttes.

Päeva lõpetas [Dunluce kindluse](#) külastus. Kuna kindlus on ehitatud kaljunukile, on see ohustatud ranniku erosiooni poolt nagu meie piirkonna Pakri vana tuletorn.

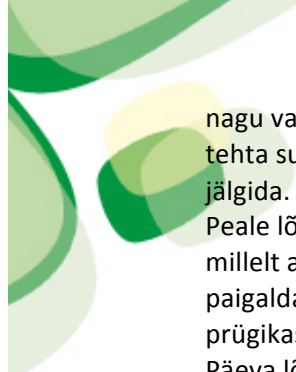
8.11.18

Alustasime päeva [Castlerock](#) ranna külastusega. Kui meie jaoks väga uskumatul kombel on iirlastel tava randu külastada nii, et sõidetakse autodega otse liivale ehk alale, mis on tõusu ajal merepõhi ja mõõna ajal kõva liivaga ala. Rannas oli näha, kuidas seda harjumust püütakse muuta, ka seepärast, et sellesse randa on autodega juurdepääs looduslikult raskendatud. Omavalitsus on teinud suuri investeeringuid, et autode juurdepääsu tagada, rajades teed luidete vahelt läbi, kuid loodus "va kurivaim", segab seda, kasvatab luidet tagasi kinni ja tõusudega tulev merevesi uputab teed, muutes tee mõõnaga "järveks". Autodega ranna külastuse puhul ei peeta probleemiks isegi mitte niivõrd loodusele tekitavat kahju, vaid külastajate turvalisust. Nimelt ei sobi autod ja väikelapsed kuigi hästi kokku, samuti jäävad autod sageli liiva kinni ja peavad maksma krõbedat tasu (30-40 eurot) traktorijuhile väljatõmbamise eest. Seni on aga teiste külastajate liikumine häiritud.

Seega oli randa ehitatud suur parkla ja parklast randa viivad laudteed. NB! Ka parkla ei olnud tüüpiline asfaltplats, vaid kenasti kaarja betoonservaga ääristatud pigem promenaadi iseloomuga tänavaserv. Samuti oli randa rajatud puust postide read, et eraldada ala, kuhu tohib autodega sõita ja kuhu mitte. Osa luidest oli samuti postide ja köitega piiratud, et hoida neid tallamisest. Postid, mida kasutati piiramiseks, olid u 2 m pikkused ja u ⅓ pikkuses maa sees. Randa oli rajatud ka välidušš ning parkla äärde avalik WC, millest osa oli lahti ka sügisel.

Järgmine näide rannikuala korraldusest oli [Benone rannas](#). Benone rand on väga populaarne ja külastajate jaoks olid esimesed laudteed rajatud juba 20 aastat tagasi. Taaskord on viimased investeeringud tehtud just külastajate turvalisust silmas pidades - needsamad postide read reguleerimaks autode juurdepääsu, aga ka näiteks laudteedele n.ö. tänavanimede andmine. Ühest küljest hõlbustab see külastajate liikumist, teisalt võimaldab nt õnnetusjuhtumite kohal kiirelt õigesse kohta kohale jõuda. Randa on hiljuti rajatud kompleks, kus on WC-d, dušid, kohvik ja NB! Invavahendite laenutuspunkt. Näiteks on seal kokkurullitavad teed, mis võimaldavad ratastooliga üle liiva sõitmist, tooliga surfilaud, pontoonidega ratastoolid jne, mis võimaldavad ka puuetega inimestel veemõnusi nautida. Vahendid on soetatud heategevusorganisatsiooni poolt ja on abivajajatele tasuta. Koostööprojekti raames on plaanis kompleksi edasi arendada just puuetega inimeste vajadusi silmas pidades, rajades teid ja parkimisvõimalusi.

Randade külastuskorralduse puhul jäi nii investeeringuid vaadates kui omavalitsuse esindajaid kuulates mulje, et jälgitakse inimeste käitumist ja seda suunatakse füüsilise taristu abil, mitte keeldude-käskude-hoiatuste-trahvidega. Näiteks laudradade ehitamisel jälgitakse, kus inimesed liiguvad ja rajad markeerivad loogilisi liikumisteid. Luidetel liikumise takistamiseks ehitatakse postidest ja köitest tõkked, autode liikumist piiratakse postidega. Kui need välja tõmmatakse,

nagu vahel juhtub (et aidata liiva kinnijäänud autosid), paigaldatakse need lihtsalt uuesti ja ei tehta suurt numbrit, et kes tegi ja miks tegi. Rannas avanes võimalus piirdepostide paigaldamist jälgida.

Peale lõunat suundusime rannast pisut kaugemale mägedesse, kus oli [Gortmore vaatepunkt](#), millelt avanes vaade mitmele rannale ja puhkekompleksile. Vaatepunkti täiustas sinna paigaldatud uhke Keldi merejumala kuju. Jällegi avaldas muljet rajatud infrastruktuur - parkla, prügikastid, trepid, vaateplatvorm, infosildid.

Päeva lõpetas Downhill Demense Castle ja [Mussenden Templi](#) külastus. Lossi õrn arhitektuur kontrastina kaljuse maastiku ja lähedalasuva mõisa varemete rohmakusega loob hingematvalt kauni elamuse. Tempel on väga populaarne turismiatraktsioon, kus on hiljuti hakatud korraldama ka pulmi, kontserte jm pidulikke sündmusi. Mussendeni tempel, mille ümber kunagi sai hobusega sõita, seisab pankranniku erosiooni tõttu nüüd täiesti pankranniku serval. Parklas oli võimalik osta nii kohvi kui suveniire. Downhill Demense mõis ehitati 18 sajandil ja sellest on säilinud seinad ja varemed. Otsaseintes asuvatest väravatest on võimalik varemete vahele siseneda ja käia katusteta ruumides seinte vahel ning nautida imelisi vaateid.

Õhtul pakkus kultuurilisi elamusi Portrushis [Springhill bar](#). Igal neljapäeva õhtul koguneb baari mõni sõpruskond või perekond musitseerima. Teised külastajad kuulavad, laulavad või tantsivad kaasa.

9.11.18

Õppereisi lõpetas sõit lennujaama mööda [Causeway rannikuteed](#). Causeway rannikutee on terviklik turismitoode, kus objektid on ühtselt tähistatud ja turundatud nii veebilehel, trükistel kui füüsiliselt infosiltide ja -viitadega. Tipphooajal väga populaarne, on võimalik läbida nii põhimarsruuti kui alternatiivseid kõrvalteid.

Peatusime [Ballintoy sadamas](#), mis on üks mitmetest lirimaal Game of Thrones filmimiseks kasutatud kohtadest. See on külastajate arvu veelgi kasvatanud. Sadam pakub imelisi loodusvaateid ja selles asuv kohvik parimaid kooke, nii et tipphooajal on järjekord kaugel uksest väljas. Jällegi peab kiitma nii parklat, tähistust kui nutikaid prügikaste.

Piirkond on oluline turismipiirkond, mis pakub külastajatele kaunite vaadetega ranniku vaatamisväärset ja kauneid liivarandu, aga on ka oluline golfiharrastajate sihtkoht. Külastajate teenindamiseks töötavad hotellid, ehitatakse üürikortereid, on rajatud arvukalt karavani- ja kämpinguparke (meie põhjamaise privaatsust armastava maitse jaoks on kämpingumajad küll üksteisele liiga lähedastiku), teede ääres on infrastruktuur parklate, vaatekohtade, piknikulaudade jms näol. Võib öelda, et külastuskogemuse loomisel ollakse meist sammuke või kaks ees ja meil oli palju õppida.